žvalgomosios perkasos – pjūviai, kurių bendras ištirtas plotas yra apie 35 m^2. Topografiniu požiūriu aukščiausioje sklypo dalyje (P pakraštyje) tirtas ***pjūvis 1***. Kultūriniame sluoksnyje aptikta keletas fragmentų žiestos buitinės keramikos, kurios ankstyviausi pavyzdžiai datuojami XV–XVI a. I puse. Smėlio įžemyje išryškėjo duobių ar kitokios paskirties perkasimų ir jų dalių kontūrai. Daugumos jų datavimo dėl radinių stokos nustatyti nepavyko. Tai, kad aptikta ūkinių duobių, leidžia spėti, kad šioje sklypo dalyje vyko intensyvi ūkinė veikla. Pjūviuose 2 ir 3 vertingų archeologinių radinių neaptikta. Nors sklypo PR dalyje tyrinėjimų metu pastatų liekanų nerasta, tai anaiptol nereiškia, kad sklypo ribose nėra stovėję gyvenamieji ar kitokios paskirties pastatai. Šių objektų liekanų paieškas apsunkina tai, kad senoji kartografinė medžiaga nėra itin tiksli, lyginant su dabartine, taip pat tai, kad tarybiniu laikotarpiu užtvenkus Versekos upę, stipriai pasikeitė visas vietovės reljefas – sumažėjo orientyrų. Aptikus didesnį kiekį istorinių planų, kuriuose vaizduojama Versekos dvarvietė, derinant juos vieną su kitu, o taip pat su dabartiniais planais, būtų galima pratęsti pastatų liekanų paieškas taikant archeologijos tyrimų metodus. Šie darbai yra tikslingi, siekiant detaliau atskleisti Versekos dvaro praeitį.

Verseka manor site

Excavations (a total of about 35 m^2) were conducted on the grounds of Verseka manor, also called the Stanewicz family manor, which has been known since the 14th century. The manor disappeared after the Second World War and its surroundings changed. No remains of the buildings that previously stood in the working part of the manor were found during the excavation, just isolated 15th–19th-century ceramic sherds.

Linas Girlevičius

Sapiegų rūmai ir aplinka

2009 m. spalio–gruodžio mėn. atlikti archeologiniai žvalgomieji tyrinėjimai L. Sapiegos gatvėje 13, Vilniaus mieste, Sapiegų rūmuose (unikalus kodas 25771) ir jų aplinkoje – Sapiegų rezidencijos, trinitorių vienuolyno ir ligoninės statinių komplekso (unikalus kodas 726) teritorijoje. Šie tyrinėjimai yra viena priešprojektinių darbų sudedamųjų dalių. Kaip ir 2007 m. atlikti tyrinėjimai (*ATL 2007 metais*, V., 2008, p. 244–248) šie gali būti vadinami archeologiniais–architektūriniais, nes jų metu didžiausias dėmesys skirtas Sapiegų rūmų architektūrinių detalių, konstrukcijų, dabartiniu metu žemės paviršiuje nematomų, prie rūmų buvusių statinių ar tik jų liekanų parametrų ir būklės nustatymui.

Architektūriniais tyrimais nustatyta XVII a. pabaigoje Kazimiero Jono Sapiegos (jis pretendavo tapti Abiejų Tautų Respublikos karaliumi) statytų rūmų erdvinė tūrinė struktūra, neišlikusių architektūrinių elementų vietos ir parametrai. XVII a. pabaigoje statytas pastatas santykinai nedaug perstatytas XIX–XX a. I pusėje. Statant rezidencinius (vasaros) rūmus, į jų erdvinę struktūrą buvo įjungti XVII a. I pusėje, iki Maskvos karo statytų rūmų liekanos. Šių (pirmųjų) rūmų mūrai dabartiniame pastate yra išlikę nuo rūsio iki 3 aukšto lygio, čia aptikta ir minimo laikotarpio sieninės tapybos fragmentų. Ankstesniais metais atliktų archeologinių žvalgymų bei tyrinėjimų įvairiose statinių komplekso vietose metu aptikta XVI–XVII a. ir vėlesnių

amžių radinių, statinių liekanų, kitų artefaktų (*ATL 2004 metais*, V., 2006, p. 369; *ATL 2005 metais*, V., 2006, p. 479; *ATL 2006 metais*, V., 2007, p. 206–209).

2009 m. Sapiegų rūmuose ir jų aplinkoje atliktų žvalgomųjų tyrinėjimų mzetu tirtas 56 m^2 plotas, archeologiniai žvalgymai geologinių šurfų kasimo vietose atlikti 11 m^2 plote.

Tyrinėjimų prie rūmų V fasado (šurfai 12, 12A ir 19 ir plotas 2) metu detaliau ištirtos priešais pagrindinį rūmų įėjimą buvusio laiptų statinio liekanos (1 pav.). Tyrimais nustatyta, kad laiptų statinio P ir Š sienos nuo Sapiegų rūmų PV ir ŠV kampo nutolusios po 9,2 m, o pats statinys yra apie 16,5 m ilgio. Laiptų statinio pamatinės dalies plotis yra apie 3,2 m, antžeminės – apie 2,8 m. Plote 2 neaptikta statinio V sienos, lygiagrečios rūmų pagrindiniam fasadui, liekanų. Šurfe 19 ji buvo apie 1 m storio. Kol kas neaptiktos šioje sienoje buvusios angos, o po laiptų statinio vidurine dalimi – koridoriaus – laiptų į rūmų rūsį. Plote 2 fiksuoti duomenys leistų teigti, kad pakopos galėjusios būti 1,3 m pločio. Ateityje, iki atliekant didesnės apimties žemės darbus, būtina detaliau ištirti laiptų liekanas, o taip pat prie rūmų V dalies slūgsantį kultūrinį sluoksnį. 2007 ir 2009 m. apatinių kultūrinio sluoksnio horizontų tiksliai datuoti nepavyko. Tikėtina, kad apatinis pilkos smėlingos žemės, kultūrinio sluoksnio horizontas galėtų būti datuojamas XV–XVI a. I puse. Jame yra degėsių, perdegusių akmenų, aptiktas vieno metalinio dirbinio fragmentas. Aukščiau buvęs griuvenų (dažnai su dideliu kiekiu perdegusio molio) sluoksnis aptiktas didelėje teritorijoje tiek rūmų viduje, tiek išorėje. Jame rasti archajiškų proporcijų plytgaliai, kurių storis siekia iki 10,5 cm. Tai tikriausiai yra kol kas dar tiksliau nenustatytoje vietoje XVI a. stovėjusio pastato liekanos.

1 pav. Plotas 2 ir jame atkastos laiptų statinio liekanos iš V. L. Girlevičiaus nuotr.

Fig. 1. Area 2 and the remains of a stair structure unearthed in it as seen from the W.

Atliekant archeologinius tyrinėjimus Sapiegų rūmų išorėje, prie rūmų PR rizalito bei buvusios P arkados susikirtimo (šurfas 13) ir prie rūmų ŠV rizalito laiptinės bei buvusios Š arkados susikirtimo (šurfas 15) nustatyta, kad arkadų pamatai yra arkiniai, rizalitų – juostiniai. Svarbiu atradimu laikytinos XVII a. I puse datuojamo medinio vandentiekio liekanos, aptiktos šurfe 15 (2–3 pav.). Ateityje reiktų detaliau ištirti buvusio vandentiekio trasą, nuosekliau ištyrinėti visą senąją Sapiegų rezidencijos hidrotechninę sistemą.

2 pav. Šurfe 15 atkastos medinio vandentiekio liekanos: medinio vamzdžio trūnėsiai smėlingame perkasime ir metalinė vamzdžius jungusi mova.
L. Girlevičiaus nuotr.

Fig. 2. The remains of the wooden water pipe unearthed in test pit 15: the rotten wood of the pipe in a sandy trench and a metal pipe coupling.

3 pav. Šurfe 15 aptikta XVII a. I puse datuojamo medinio vandentiekio vamzdžius jungusi mova.
L. Girlevičiaus nuotr. 0 5 cm

Fig. 3. The wooden water pipe coupling discovered in test pit 15 and dating to the first half of the 17th century.

Archeologinių tyrimų metu pavyko detaliau ištirti rūmų P kiemo (jo R dalies) kultūrinį sluoksnį ir senąjį reljefą (šurfai 14, 16, 17). Kultūrinis sluoksnis šioje statinių komplekso dalyje yra apardytas, tad tikėtina, kad reljefas šioje vietoje yra performuotas jau XVII a. pabaigoje, statant rezidencinius rūmus. Šurfe 14 aptikta ir dalinai ištirta ūkinė duobė, greta kurios apatinis kultūrinio sluoksnio horizontas datuojamas XVII a. pabaiga (?) – XVIII a. Šurfe 16 nustatyta rezidenciją iš P juosiančios tvoros pamatų konstrukcija. Pamatai juostiniai, apatinėje dalyje suformuotas jų praplatėjimas. Šurfe 17 atkastos autentiškos rūmų teritoriją iš R ribojusios tvoros liekanos. Viršutinė, iki priemolio įžemio įgilinta, mūro liekanų dalis išmūryta XX a. I pusėje, apatinė – XVII a. pabaigoje. Tvoros pamatinėje dalyje fiksuota arkinė anga, tačiau nėra aišku, ar visa tvora buvo išmūryta ant arkinių pamatų. Kultūrinis sluoksnis šurfe 17 sunaikintas tarybiniais metais. Gruntas ir žemės paviršius itin užterštas XX a. II pusės šiukšlėmis.

Tyrinėjant buvusios Š arkinės galerijos V dalyje (šurfas 18), patvirtinta architekto E. Purlio tyrimų metu iškelta darbinė hipotezė, kad galerijos I aukšto grindys pradiniu XVII a. pabaigoje statytų rūmų egzistavimo laikotarpiu buvo žemesniame lygyje nei dabartinės. Tirtoje vietoje aukščių skirtumas sudaro apie 90 cm. Ankstyviausi kultūrinio sluoksnio horizontai šurfe nepasiekti.

Atliekant tyrimus rūmų rūsyje, nustatyta, kad P (šurfas 21) ir vidurinėje rūsio dalyse archeologiškai vertingas kultūrinis sluoksnis

veikiausiai yra sunaikintas arba labai apnaikintas XX a. Šurfe 21 apie 50 cm gylyje nuo žemės paviršiaus pasiektas gruntinis vanduo. Rūsio Š dalyje (šurfas 20) yra išlikę ankstyviausių kultūrinio sluoksnio horizontų, tikėtina, kad rūsio V dalyje gali būti išlikę ir ankstyviausio šioje vietoje stovėjusio mūrinio pastato liekanų. Todėl ateityje čia būtina atlikti detalesnius tyrimus.

Inžinerinių geologinių tyrimų metu vertingas kultūrinis sluoksnis nebuvo suardytas. Didžiausia šių tyrimų metu aptikta archeologinė vertybė – XVII a. pabaiga datuojamos krosnies pado liekanos, aptiktos rūmų R dalyje.

Atliekant projektavimo, ypač požeminių inžinerinių tinklų, darbus būtina atsižvelgti į archeologinių tyrinėjimų metu fiksuotus faktus, tam, kad įgyvendinant rūmų restauravimo projektą, netektų ardyti dabar tik po žeme išlikusių architektūrinių archeologinių vertybių (buvusių laiptinių pamatų, laiptų statinio priešais pagrindinį įėjimą į rūmus liekanų), iki jas restauruojant ar pažymint žemės paviršiuje. Numatant rūmų restauravimo įgyvendinimo gaires, būtina atsižvelgti į tai, kad Sapiegų rūmų V dalyje bei jos aplinkoje, rūsio Š dalyje slūgso archeologiškai vertingas kultūrinis sluoksnis, kurį būtina tinkamai ištirti. Nuoseklus kultūrinio sluoksnio tyrimas padėtų geriau atskleisti šios Vilniaus dalies, joje buvusių ar iki šiol išlikusių statinių, pastatų raidą, patikslinti datavimą.

Sapiega family palace and vicinity

In preparing a project for the restoration of the former luxurious summer residential palace of the GDL Sapiega magnate family (Kazimieras Jonas Sapiega who built the palace, sought to become king of the Commonwealth of the Two Nations), the excavation in the palace and in its immediate vicinity continued: 56 m^2 were excavated and 11 m^2 surveyed. The remains of a wooden water pipe dating to the first half of the 17th century and 17th–18th-century masonry structures (Figs. 1–3) were discovered during the investigation. The cultural layer dates to the (15th?)16th–20th centuries. Relatively few finds were discovered. Structural ceramic artefacts and fragments predominated among them. The excavation yielded new data about the development of this part of Vilnius, the masonry constructions of 17th-century palaces, and the masonry structures built around them in the late 17th century.

Olegas Fediajevas,
Aušra Zalepūgienė,
Elena Pranckėnaitė

Stabatiškės dvarvietė

Stabatiškės yra Rytų Lietuvoje, Drūkšių ežero PV krante, į P nuo Šaškų ir Serbiejiškės kaimų, apie 1,7 km į P nuo Drūkšių ežero P pakrantės. Stabatiškės dvarvietė yra apie 5 km į R nuo Visagino, 4 km į Š nuo Gaidės, 10 km į ŠR nuo Rimšės, apie 500 m nuo plento, vedančio į Ignalinos VAE. Stabatiškės viensėdis nuo 2003 m. sausio 1 d. yra Visagino savivaldybėje, Ignalinos atominės elektrinės teritorijoje. 2001 m. gyventojų surašymo duomenimis, Stabatiškės viensėdyje niekas negyveno.

Stabatiškės pavadinimo kilmė nėra žinoma, jos neminimos Lietuvos vietovardžių žodynuose. Tai rodo, kad vietovė nebuvo gausiai apgyventa. Pavadinimas neminimas ir XV–XVIII a. I pusės šaltiniuose. Stabatiškės vieto-